

primerno stopnjo, kolikor so pretirane, in prevzemal s cesijami kmečke dolgove. Temu zavodu bi morali kmetje odplačevati svoje dolgove v večletnih obrokih. Taka pomoč kmetom bi ne škodovala nobenemu, bila bi koristna. Zaščita, kakršna je po uredbi, pa več škoduje nego koristi, — tudi kmetom.

Dokazovanje resnice, ako je predmet klevete dejanje, za katero je pristojno vojaško sodišče.

Dr. Alojz Gradnik.

Ako je predmet klevete kaznivo dejanje, ki se preganja po službeni dolžnosti, se dokaže resničnost činjenic samo s pravnomočno sodbo sodišča, pristojnega za to dejanje, razen če preganjanje ali sojenje okleветane osebe ni dopustno ali ni izvedljivo (§ 311 odst. 2 Kz.). S to določbo je utesnjeno v § 274 Kp. izraženo načelo, da sodnik ni vezan na nikakršna dokazna pravila, ampak da ima po svobodnem prepričanju, ki ga je dobil na podstavi vestnega pretresa in ocene vseh dokazov, odločiti o vprašanju, ali naj se smatra ali ne smatra kakšna činjenica za dokazano. Če je bil torej okleветani zaradi kaznivega dejanja, ki je predmet klevete, pravnomočno obsojen, je ta sodba edino dokazno sredstvo, ki se ga sme poslužiti obtoženec. Če pa je bil okleветani zaradi kaznivega dejanja, ki ga je klevetnik navedel zoper njega, oproščen odgovornosti s pravnomočno sodno odločbo, dokazovanje resničnosti ni dopustno (§ 312 toč. 3 Kz.). Prav tako ni dopustno, če je bil sodni postopek iz meritornih razlogov (§§ 96, 108 odst. 2, 208 Kp.) ustavljen.

Ali veljajo ta pravila tudi pri kaznivih dejanjih, ki jih po službeni dolžnosti preiskujejo in sodijo o njih vojaška sodišča? V praksi niso redki primeri, da se poda proti osebi, ki je podrejena pristojnosti vojaškega sodišča, ovadba zavoljo kaznivega dejanja, ki se preganja po službeni dolžnosti (n. pr. zavoljo telesne poškodbe ali kršenja službenih dolžnosti). Če se postopek, uveden na podlagi te ovadbe, kasneje ustavi, se običajno zahteva pregon ovaditelja za prestopke klevete po § 302 odst. 2. Kp. Glede tega postopanja, uvedenega pri civilnem sodišču, se s pozivom na

določbo § 311 odst. 2, zastopa naziranje, da je vsako dokazovanje resničnosti dejanja, ki je predmet klevete, nedopustno, da je torej zavrniti vse dokaze, ki jih obtoženec v tem pogledu predlaga. Menimo, da to naziranje ni pravilno. Določba § 311 odst. 2 Kz. ima namen preprečiti, da bi se vprašanje krivde glede enega in istega kaznivega dejanja v dveh sodbah reševalo na različen način. Ta mera pa predpostavlja, da se vrši sojenje — dasiravno tudi po različnih sodiščih — po istih zakonih ali vsaj po istih načelih. Predpostavlja torej, da so sredstva, s katerimi se skuša dognati materialna resnica ista in sicer ne samo v pogledu vrste, ampak tudi v pogledu načina njih uporabe. Če si v teh ozirih nasprotujejo, tudi različnost sodb ne more imeti za posledico onega neugodnega vtisa, ki ga sicer utegnejo izzvati različne sodne odločbe v eni in isti kazenski stvari. V razmerju med civilnimi in vojaškimi sodišči, spričo zakonov, ki veljajo v naši državi za poslednja, ni zgoraj navedenih pogojev, ki jih predpostavlja določba § 311/2 Kz. Zakonik o postopku vojaških sodišč v kazenskih stvareh z dne 13. 2. 1901 navaja v tretjem poglavju kot dokazna sredstva (§ 38):

1. sodni ogled, 2. izvedence, 3. priznanje obdolženčev, 4. izpovedbe prič, oškodovancev in onih soudeležencev, ki svojo krivdo priznavajo, 5. listine in pismene sestavke, 6. skladnost več osumljajev, ki tvorijo sestavljeni dokaz. Omeiti se hočemo na dokaze pod 2. in 4.

Da se more smatrati, da je dejanje dokazano po pričah, je praviloma potrebno, da potrdita storjeno dejanje najmanj dve priči, in sicer s soglasno izpovedbo in da imajo izpovedbe prič poleg drugih zlasti to svojstvo, da se opirajo na lastno opažanje (§ 45). Izpovedba ene same priče je nepopoln dokaz (§ 31 t. 2). Kot popoln dokaz se more smatrati izpovedba ene same priče samo v teh le primerih (§ 46): izpovedba onega, na katerem je kaznivo dejanje izvršeno, more pri pomanjkanju drugih dokazil tvoriti dokaz o kakovosti kaznivega dejanja (n. pr. glede vprašanja, ali je poškodba lahke ali težke narave). Proti onemu, ki je svojo krivdo priznal ali je sicer dokazana, more izpovedba ene priče služiti za dokaz o posrednih obtežilnih okoliščinah. Samo z izpovedbo oškodovanca pa se ne more imeti za dokazano vprašanje, ali in kakšno dejanje je obtoženec izvršil. Z njegovo izpovedbo se more dokazati zgolj količina škode v gotovem denarju ali v drugih ocenljivih predmetih. Izpovedba ene priče je za-

dosten dokaz tudi glede okolnosti, pod katerimi je bilo kaznivo dejanje izvršeno, ako gre za okolnosti, s katerimi se ima dokazati istinitost obdolženčevega priznanja in ako se izpovedba priče vjema z njegovo izpovedbo (§ 46 toč. 3). Popoln dokaz je izpovedba ene priče tudi v primeru, ko se kaznivo dejanje ponavlja ali nadaljuje. Posamezni primeri ponavljanja ali nadaljevanja se morejo dokazati z eno pričo, ako so tu najmanj tri priče, od katerih vsaka zase potrjuje po eno ponavljano ali nadaljevano dejanje, ako njihove izpovedbe niso v protislovju in ako so potrjena dejanja v medsebojni zvezi.

Glede dokaza po soudeležencih določa § 47: ako obdolženec krivde ne prizna, morejo izpovedbe soudeležencev služiti za dokaz proti njemu pod temi-le pogoji: a) da najmanj dva od njih, ako sta izvršila kaznivo dejanje v društvu z njim, svojo krivdo priznata in svoje izpovedbe, s katerimi obdolženca obremenjujeta, potrđita tudi pri sočítvi na glavni razpravi; b) da imajo te izpovedbe vsa ona svojstva, ki se zahtevajo po § 45 pod 1, 2, 3, 6 in 7 glede izpovedbe prič; c) da se te izpovedbe vjemajo glede vprašanj, tičočih se posebnih okolnosti, ki so v zvezi s skupno izvršenim dejanjem in na katera vprašanja, pred zaslišanjem, soudeleženci niso mogli biti pripravljeni; d) da so izpovedbe potrjene tudi po drugih okolnostih, tako da ni ničesar, iz česar bi se moglo sklepati na prejšnji dogovor o tem ali sumiti v resničnost izpovedbe; e) ako so poleg vsega navedenega še druge okolnosti, s katerimi se izpovedbe soudeležencev podkrepljujejo.

Sestavljeni dokaz (§ 53) je dokaz po osumljajih ali indicijih. Kot osumljaj (osnov suma) označuje § 27 vsako okolnost, ki je med določeno osebo in kaznivim dejanjem v tako tesni zvezi, da se more spričo te zveze kot verietno smatrati, da je ta oseba storila kaznivo dejanje ali se vsaj udeležila dejanja, katerega se obdolžuje. Osumljaji so bližji in oddaljenejši (§ 28). Bližji (n. pr. posest orožja, prisotnost na licu mesta v času izvršitve dejanja i. t. d.) so podrobno naštetí v § 29—30. Za bližje osumljaje smatra zakon tudi sledeče nepopolne dokaze (§ 31): 1. ustno ali pismeno priznanje, ki nima vseh svojstev priznanja, kakor se to zahteva po zakonu za popoln dokaz; ako se kdo pred drugim hvali, da je izvršil določeno kaznivo dejanje, zlasti kadar se take izjave nanašajo na okolnosti kaznivega dejanja, ki morejo biti znane samo tistemu, ki je pri tem dejanju udeležen; 2. izpovedba ene priče, ki ima vsa svojstva, navedena v § 45, ako se nanaša na izvršitev

določenega kaznivega dejanja po določeni osebi ali pa izpovedba dveh nezapriseženih prič, kadar ima njihova izpovedba tudi vsa druga potrebna svojstva za pričevanje; 3. ko je poškodovani, neposredno pred svojo smrtjo, določeno osebo opredeljeno označil za krivca, a se ni mogel o tem zaslišati ali zapriseči; 4. izpovedba enega soudeleženca, ki svojo krivdo priznava, ako ima ta izpovedba vsa svojstva, navedena v § 41, ali istotako izpovedba več soudeležencev, ki svojo krivdo priznavajo, ki pa z obdolžencem niso bili soočeni.

Za sestavljeni dokaz so praviloma potrebni trije osumljaji, ki se med seboj vjemajo (§ 54). Od tega pravila se dela izjema v primerih § 55. Če obdolženec taji kaznivo dejanje, se more ono smatrati za dokazano tudi s sestavom več osumljajev, ako so podani pri tem še naslednji pogoji: a) da je samo dejanje z vsemi okolnostmi dokazano, b) da je podano potrebno število v §§ 29—31 naštetih ali njim podobnih osumljajev, c) da je z osumljaji, okolnostmi in odnosi, dokazanimi v preiskavi, ustvarjena taka tesna veza med kaznivim dejanjem in obdolžencem, da se po prirodnem in običajnem toku dogodkov more smatrati, da je obdolženec dejanje izvršil.

Iz navedenega vidimo, da vsebuje vojaški kazenski postopnik pravila, ki jih mora sodnik upoštevati, ko odloča o resničnosti činjenice, važne za dejanski stan kaznivega dejanja. Ta pravila ne določajo samo natančno, kakšnih dokaznih sredstev se sme sodnik poslužiti, marveč tudi kakšne pogoje mora vsako dokazno sredstvo izpolniti in v kakšni obliki se sme uporabiti, da se sme osnovati na njem sodba. Čim so podani kvalitativni in kvantitativni pogoji, ki jih zahteva zakon, je sodnik brezpogojno vezan in mora smatrati, da je dokaz v pogledu resničnosti za krivdo merodajnih činjenic podan, ne glede na to, ali se ta ugotovitev strinja tudi z njegovim osebnim prepričanjem ali ne. Ako taki pogoji niso podani, ako je n. pr. odločilna okolnost potrjena samo po eni priči, mora sodišče obtoženca oprostiti, tudi če je popolnoma prepričano o njegovi krivdi. Vendar ga ne oprostí »kao nevinog«, po točki 1 § 229, ki se uporablja zoper obtoženca le v primeru »kad mu se delo ne more da uračuna u krivicu iz zakonskih uzroka ili kad nije dokazano, da ga je on učinio,« ampak po točki 2 istega § »iz nedostaka dovoljnih dokaza«, t. j. ker sicer ni popolnoma dokazano, da je obtoženec izvršil dejanje, zavljo katerega je obtožen, »ali ima osnova podozrenja, po kojima sumnja na njemu

ostaje, da je delo učinio.« Vojaški kazenski postopnik temelji torej na teoriji zakonskih prisilnih dokazov in sicer na tako zvani pozitivni dokazni teoriji, v razliki od negativne, ki sicer tudi ne dopušča obsodbe, ako ni toliko in takšnih dokazov, kakor jih zakon zahteva, ki pa vendar prepušča svobodnemu prepričanju sodnika, da smatra odločilne okoliščnosti za dokazane ali za nedokazane, čim je podan minimum dokazov, ki jih določa zakon. V §§ 29—31 voj. k. p. so torej navedena zakonska pravila, po katerih ima sodišče oceniti dokazno moč posameznih dokaznih sredstev. V teh dokaznih pravilih so navedeni pogoji, ki jih morajo izpolniti ta dokazna sredstva, da jih sodišče lahko smatra za popoln dokaz. To izhaja tudi iz določbe §§ 36, ki se glasi: »Sodišče ima smatrati za resnično samo to, kar je po predpisih tega zakonika dokazano.« Istotako iz določbe § 37: »Sodišče mora oceniti vsak dokaz po pravilih §§ 39—56 in zato more sodišče oceniti vsak dokaz samo v zvezi z vsemi drugimi okoliščinami, posvedočenimi v preiskavi ali na glavni razpravi. Sodišču ni dovoljeno smatrati nekaj za dokaz, kar po zakonu ni.«

Iz vsega navedenega prihajamo do zaključka: Čim je dokazovanje ugotavljanje resničnosti vseh za presojo kaznivega dejanja odločilnih činjenic in čim po načelu, na katerem temelji kazenski postopnik za civilna sodišča, sodnik ni vezan na nobena dokazna pravila, marveč ima odločati po svojem svobodnem prepričanju, dočim je vojaško sodišče vezano na zgoraj navedena pravila, je podana bistvena razlika glede osnove, ki naj bo podlaga sodni odločbi vojaškega sodišča. Zategadelj odredba § 311 odst. 2 Kz., ki predpostavlja sojenje po načelih zakonika o sodnem kazenskem postopku za redna sodišča, ne more veljati tudi v primerih, ko je bilo postopanje zaradi kaznivega dejanja, ki je predmet klevete, uvedeno pri vojaškem sodišču. Če je bilo torej postopanje pri vojaškem sodišču ustavljeno, ali če je bil oklevetanec radi kaznivega dejanja oproščen odgovornosti s pravnomočno sodno odločbo, ne more to dejstvo biti prejudicijalno za kazensko postopanje zavljo klevete in obtoženec bo smel v tem postopku nastopiti dokaz resnice z vsemi dokaznimi sredstvi, ki so mu sicer na razpolago.

Še drug razlog je, ki govori zato, da ustavitelj postopanja pri vojaškem sodišču ne more vplivati na pravico, dokazovati resnico kaznivega dejanja, ki je predmet klevete. Odredba § 311 odst. 2 Kz. predpostavlja, da velja v kaz. postopku načelo legalitete (§ 44 odst. 1 Kp.). Vo-

jaški kaz. postopnik pozna sicer načelo oficialnosti, ker določa v § 2, da odreja preiskavo pristojni starešina po službeni dolžnosti, ne pozna pa načela, ki bi bilo ustrezno določbi § 44/1 Kp. V tem pogledu je opozoriti na določbo § 57 odst. 1, ki se glasi:

»Minister vojne in komandanti divizijskih oblasti so upravičeni (imaju pravo) odrediti preiskavo o kaznivih dejanjih.« Ker je uporaba odredbe § 311 odst. 2 Kp. mogoča samo pri ustavitvi postopanja iz meritornih razlogov, torej le v primerih, ko se je obravnavalo vprašanje krivde, zavrnitev pregona ali ustavitev postopanja po osebah, navedenih v § 57 voj. kaz. zak., ki lahko zavrnejo zahtevo za pregon oz. ustavijo postopanje tudi iz drugih kakor stvarnih in pravnih razlogov, ne more biti odločilna za vprašanje, ali se sme dokazovati resničnost činjenic, če je predmet klevete kaznivo dejanje, ki se preganja po službeni dolžnosti. Še posebej mora veljati to za ustavitev postopanja, ki ni bila odredjena po sporazumu drž. tožilca in pristojnega starešine oziroma po Velikem vojaškem sodišču (§ 88) potem, ko je bila uvedena redna preiskava (§ 76), ampak je bilo prekinjeno postopanje že v predhodni preiskavi (§ 65) po komandantu polka ali starešini enakega položaja (§ 66) iz razlogov, navedenih v § 8. Predhodna preiskava se namreč poverja enemu od častnikov dotičnega polka (§ 67), ki ima zbirati dokaze tako o okoliščinah, ki obremenjujejo krivca, kakor o okoliščinah, ki so njemu v prilog. Po § 71 se ima zapisovati izpovedba zaslišane osebe, in sicer tudi one, za katero se sumi, da je izvršila kaznivo dejanje, ali zakon ne predpisuje, da bi imel poizvedujoči častnik pravico formalno zasliševati obtoženca in priče. To predpisuje le za redno preiskavo po vojaškem preiskovalnem sodniku (§ 137 in nasl.). Poizvedbe v predhodni preiskavi ne morejo imeti drugega značaja kakor poizvedbe policijskega oblastva po § 93 Kp. Prekinitvev predhodne preiskave potemtakem sploh ne more imeti tistih učinkov, ki jih predvideva določba § 311 odst. 2 Kz. Ta predpostavlja, da se je ugotavljalo kaznivo dejanje s formalnim zasliševanjem prič. Opozoriti je pri tem na zgrešeno prakso, da se poškovaneč, ki je vložil ovadbo pri vojaški oblasti, obvešča o prekinitvi predhodne preiskave s pozivom na določbo § 62 voj. k. p. Ta določba velja zgolj za privatnega tožilca (§§ 96, 63). Samo privatni tožilec ima torej pravico do pritožbe v 3 dneh, potem ko je bil obveščen, da je postopanje proti ovajeni osebi prekinjeno. Sredstva, ustanovljenega z določbo § 53 Kp. zoper zlorabo ali nepravilno uporabo

akuzatornega načela po drž. tožilcu v primerih, ko je izvestna oseba trpela škodo zaradi kaznivega dejanja, voj. kaz. postopnik sploh ne pozna.

Hišne ali rodbinske zadruge v Jugoslaviji.

Dr. Fran Skabernè.

Svetovna gospodarska kriza je povzročila, da tudi v Jugoslaviji mnogo razmišljajo in razpravljajo o vprašanju, kako pomagati zlasti našemu kmetškemu stanu. Nekateri gospodarstveniki in socijalni politiki zahtevajo poleg upravnih ukrepov ali namesto njih posebne zakone, ki naj dajo gospodarstvu novo podlago. Tako zahteva prof. Milan Ivšić v svojem članku »Problem seljačke svojine« (Mesečnik, Zagreb, 1933), da se izda poseben »seljački imovinski zakonik«. Tak zakonik pa naj izreče obvezno uređitev lastništva na kmetškem zemljišču v kolektivnem smislu, kakor je to že urejeno v jugoslovanski hišni ali rodbinski zadrugi.

Te hišne zadruge so postale posebno zanimive tudi z druge strani. Vzporedno z delom komisije za načrt novega enotnega občnega državljanskega zakonika je vseučilišni profesor Živojin M. Perić (Beograd) izdelal naprejšnji načrt zakona o rodbinskih zadrugah za vso državo. V tem načrtu pa ni upošteval nekaterih akutnih problemov glede na zakone o hišnih zadrugah, ki veljajo na ozemlju nekdanje Hrvatske in Slavonije. Zato je dr. Dragutin Tončić, bivši predstojnik odseka za združno pravo pri nekdanji zemaljski vladi v Zagrebu in kesneje pri zagrebški veliki županiji, izdelal poseben načrt o izmenah in dopolnitvah hrvatskih zakonov o hišnih zadrugah. Vlada je pa ta načrt z obrazloženjem objavila v uradnem listu »Narodne Novine« v Zagrebu štev. 138 in sl. iz leta 1933.

Te okoliščnosti so mi dale povod, da seznanim javnost z jugoslovanskimi hišnimi ali rodbinskimi zadrugami in njihovim pravom.

1.

Hišna (kućna, obiteljska, porodična) zadruga je skupina ljudi, ki jih vežejo sorodstvo, skupnost imetka, življenja in dela. Zadržna imovina pripada skupnosti zadržarjev.